

קצרי רוח || כאן לא מפילים פסלים, אבל הצורך במרחב ציבורי שוויוני דחוף לפחות כמו בארה"ב

גם בישראל, כמו בארה"ב, נחוץ חשבון נפש על הערכים והמורשת שעומדים בבסיס המרחב הציבורי, שמדיר את המורשת והתרבות של האזרחים הערבים-פלסטינים ואף פוגע ברגשותיהם

עידן רינג 16.06.2020 10:35

ההפגנות הסוערות נגד גזענות ממוסדת ואלימות משטרתית כלפי שחורים בארצות הברית הביאו איתן גל הדף בינלאומי חסר תקדים. מדינה אחר מדינה, קודם בארצות הברית ואז באירופה, החלו לשקול מחדש את הערכים והמורשת שראוי להנציח ולהאדיר במרחבים הציבוריים. תחילה היו אלה מפגינים שהשחיתו והפילו פסלים של סוחרי עבדים ושליטים קולוניאליסטים אכזריים, ובהמשך הצטרפו הרשויות והממשל — באנגליה ובבלגיה, למשל — לחשבון הנפש ולדין הציבורי על האופי והזהות של האייקונים שאליהם נושאים עיניים התלמידים, התושבים וגם התיירים. הדיון נסב על הערכים, המורשת והתרבות שראויים לעצב את התודעה הציבורית.

בישראל כנראה לא יופלו בזמן הקרוב פסלים ומונומנטים, אבל גם כאן נחוץ דיון ציבורי על הערכים והמורשת שעומדים בבסיס העיצוב של המרחב ועל הרושם ותחושת השייכות שהם משדרים לאזרחי המדינה.

ישראל היא מדינה צעירה, שחמישית מאזרחיה ערבים-פלסטינים והמתח בין הגדרתה כ"יהודית" להגדרתה כ"דמוקרטית" נוכח בה כל הזמן — גם במרחב הציבורי. המשבר הבריאותי, הכלכלי והחברתי רחב ההיקף שאנחנו עדיין בעיצומו הבליט לראשונה את הסולידריות ושותפות הגורל בין האזרחים היהודים לאזרחים הערבים החולקים את המדינה הזאת. בניגוד למשברים ביטחוניים בעבר, הפעם תרומתם של האזרחים הערבים קיבלה הכרה ציבורית נרחבת.

רופאים, רופאים ואנשי מערכת הבריאות הערבים נהפכו לגיבורים בזכות מאבקם במגפת הקורונה. מה הרגשתם אחרי משמרת, כשבדרך הביתה הם עוברים בנתיבי איילון מתחת לגשר על שם רחבעם זאבי, שתמך בטרנספר של אזרחים ערבים? או כשבכביש לנצרת הם נוסעים בדרך רפאל איתן, שבתגובה על יידוי אבנים בגדה אמר כי צריך להקים שם עוד יישובים, עד שהערבים שם "יתרוצצו כמו ג'וקים מסוממים בבקבוק"? למה המחאה על הנצחת רפול דווקא בכניסה לעיר ערבית נתקלה בהתעלמות?

בעשור השמיני לקיומה, ההנצחה במרחב הציבורי בישראל עודנה מוקדשת ברובה המוחלט לגנרלים, פוליטיקאים ומייסדי הציונות, כמעט כולם גברים יהודים ממוצא אשכנזי. אתרים ציבוריים או מקומות מרכזיים על שם אנשים בולטים במדע, בחינוך, בהגות או בתרבות עדיין נדירים מאוד — ובטח שאין אתרים על שם ערבים. אפילו נשים ומזרחים נעדרים כמעט לגמרי. בעיני אזרחים יהודים רבים המצב הזה מקומם, אבל מנקודת המבט של האזרחים הערבים-פלסטינים זה גרוע הרבה יותר. מצד אחד החברה והממסד מציעים להם השתלבות בתעסוקה, בהשכלה ובמסחר — ומצד שני כל יציאה לרחוב, למחלף או לכיכר מבהירה להם עד כמה הם לא שייכים.

המרחב הישראלי מאדיר בעיקר את מי שרצה לפגוע באזרחים הערבים-פלסטינים ולהדיר אותם ומעביר להם מסר כפול: כעובדים, כנותני שירותים וכצרכנים הם רצויים, אבל שלא יצפו שיכבדו את המורשת והתרבות שלהם, או יתחשבו ברגשותיהם במרחב הציבורי.

הדיון הציבורי על מורשת וערכים חברתיים אמור להקיף את כלל האזרחים והוא חייב לכלול התחשבות תרבותית בקבוצות מיעוט. הוא לא מתייחס רק למידת הלגיטימיות של אלה שהונצחו לאורך השנים, אלא במידה רבה גם למה שבחרו להעלים ולמחוק, מה שנעלם מן העין היהודית.

בניגוד לדרישות של הקהילה השחורה בארצות הברית, במקרה של האזרחים הערבים בישראל הנצחה של גיבורי תרבות ומורשת היא רק חלק קטן מהסיפור. כאן אנחנו עוד עמוק במאבק על המקום והמעמד של השפה הערבית במרחב, על הכרה בהיסטוריה ובאתרים שנמחקו ללא זכר ולעתים על הזכות הבסיסית להקים אנדרטאות ולתת שמות פלסטיניים לרחובות ולאתרים אפילו בערים ובשכונות הערביות.

כשאתרים ציבוריים ומוסדות תרבות רבים עוד לא מגישים את המידע והשירותים שלהם בערבית ופארקים לאומיים ומוזיאונים מתעלמים ממורשת והיסטוריה פלסטיניות ארוכות שנים, מוקדם לדבר על פסלים וכיכרות. הדרישה ליצירת מרחב ציבורי מכבד, משותף ושוויוני לכלל האזרחים בישראל שונה מאוד מהמאבק שמתחולל כעת באירופה ובארה"ב — כאן היא עכשווית, רלוונטית ודחופה הרבה יותר.

הכותב הוא מנהל שותף של המחלקה לחברה משותפת בעמותת "סיכוי" ומרצה לתקשורת ושינוי חברתי